

An Analysis of the Role of External Music in the Permanence and Fame of Bakhtiari Folk Songs¹

Aliakbar Kamalinhad^{*2}, Milad Movahedirad³, Hojjat Kajani Hesari⁴

Abstract

Bakhtiari folk literature is manifested in joyous songs, dirges, epic songs, and maternal lullabies, and due to its deep connection with local culture and music, it has a special place in Iranian oral literature. This research, using a descriptive-analytical method and library study, examines the role of external music in the persistence and spread of these songs. The main goal of the article is to analyze the effect of prosody and external music on the easier transmission of the message, attractiveness, and institutionalization of these songs in the collective memory of the Bakhtiari people. The findings of this study show that

Date received: 17/08/2025

Date Review: 12/12/2025

Date accepted: 26/12/2025

Date published: 22/06/2026

* Corresponding Author's E-mail:
alikamali@cfu.ac.ir

1. This article is based on the results of the research core activities under contract number 120/15187/50000, which was carried out with the financial support of Farhangian University.

2. Faculty Member, Department of Persian Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran

<https://orcid.org/0000-0002-7217-251X>

3. Visiting Professor of Persian Language and Literature, Farhangian University, Karaj, Iran

<https://orcid.org/0009-0009-8695-035X>

4. Visiting Professor of Persian Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran

<https://orcid.org/0009-0005-5858-6643>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

the prosodic meters used in Bakhtiari songs are in complete harmony with the syllabic structure of the Bakhtiari dialect. This harmony not only makes it easier to memorize and repeat the songs, but also, due to the accompaniment of specific melodies, has helped increase their fame and intergenerational transmission, and is one of the most important factors in the persistence and popularity of folk songs of this region. Understanding these meter patterns can be effective in preserving and revitalizing Bakhtiari oral literature and producing new works with the same traditional charms; also, meter and musical repetitions in these songs have played an important role in strengthening the auditory memory of the Bakhtiari people and establishing these works in the oral tradition.

Keywords: Biruni music; prosody meter; folk literature; song; Bakhtiari literature; fame.

Introduction

Bakhtiari folk literature constitutes a significant part of Iran's cultural heritage and oral literature, manifested in forms such as joyous songs, elegies, epic songs, and lullabies. Due to their deep connection with culture, nature, and local music, these works hold a special place in the collective memory of this people. Among the constituent elements of poetry, external music (prosodic meter) is recognized as one of the most important factors influencing the formation, permanence, and transmission of poetry. The present study aims to analyze the role of prosodic meters in the permanence and spread of Bakhtiari folk songs. The main research questions are:

- 1) What impact have the components of external music had on the permanence of Bakhtiari songs?
- 2) What is the relationship between external music and the social and cultural concepts of these songs?

Theoretical Framework

This research adopts a descriptive-analytical approach and utilizes a library research method. The research population includes Bakhtiari folk songs and poems documented in authoritative written sources such as the works of Hosseini (2024), Khanjani (2019), Barati (2020), and other academic sources. Due to the predominantly oral nature of these poems and the scarcity of written sources, the samples examined were selected from works possessing scientific authenticity and credibility. The method of analysis involved first scanning and identifying the prosodic meters of the songs based on the traditional prosodic system (considering dialectal variations).

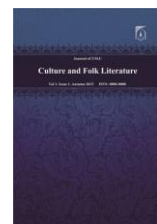
Research Objectives and Questions

The present study was conducted with the aim of analyzing the role of prosodic meters in the permanence and spread of Bakhtiari folk songs. To achieve this aim, two fundamental questions are posed:

- 1) What impact have the components of external music (prosodic meter) had on the permanence of Bakhtiari songs?
- 2) What is the relationship between external music and the social and cultural concepts of these songs?

Research Hypotheses

Given the exploratory and descriptive-analytical nature of this research, which investigates the role of external music in folk songs, the following hypotheses have been examined: 1) It appears there is a significant relationship between the prosodic meter of Bakhtiari songs and their permanence in the collective memory of the Bakhtiari people. 2) It appears the prosodic meters used in Bakhtiari songs are in complete harmony with the cultural, social, and environmental themes of this people.

Data Collection

This research is of a descriptive-analytical type, and data were collected using the library method. The research population consists of Bakhtiari folk songs and poems documented in authoritative written sources, such as the works of Hosseini (2024), Khanjani (2019), Barati (2020), and other academic sources. Due to the largely oral nature of these poems and the scarcity of written resources, the examined samples were selected from works that possess scientific authenticity and credibility. The data collection process involved note-taking from sources, identifying the prosodic meters of the songs based on the traditional prosodic system (considering dialectal variations), and categorizing them according to theme and function.

Analysis and Discussion

The research findings indicate that the prosodic meters used in Bakhtiari songs are in complete harmony with the syllabic structure of the Bakhtiari dialect, and this compatibility has facilitated the easy memorization and repetition of the songs. The most important identified meters include: "Mafā 'ī lun Mafā 'ī lun Fa'ū lun" (Hazaj Musaddas Mahzū f meter), which is most frequently used in lullabies and "Chaneh-Chaneh" (riddles) and, due to its rhythmic and soothing structure, is very effective for conveying maternal concepts and providing indirect education to children. The meter "Fā 'ilā tun Fā 'ilā tun Fā 'ilā tun" (Raml meter) predominates in epic songs and elegies, showing complete harmony with themes of war, bravery, and loss. The meter "Mustaf'ilun Fa'l Mustaf'ilun Fa'l" (Rajaz meter) is also repeated in work songs and "Hyā ri" (collective cooperation), such as harvesting and threshing, and its regular rhythm aligns with the collective movements and group work of the nomadic people. A key finding of the research emphasizes the role of repeating prosodic feet in strengthening auditory memory and embedding the songs in the

oral tradition. For instance, lullabies with the "Mafā ī lun Mafā ī lun Fa'ū lun" meter are not only soothing but also convey cultural beliefs, such as fear of the dangers of the nomadic environment (like wolves) and prayers for the child's safety. Similarly, in Chaneh-Chaneh, the fast and well-structured meter "Mafā ī lun Mafā ī lun Fa'ū lun" aids in memorizing riddles and transmitting indigenous knowledge to children.

Conclusion

The research results confirm that external music plays a mediating and vital role in the permanence, fame, and intergenerational transmission of Bakhtiari folk songs. The deep harmony of prosodic meters with the geographical, cultural, and social phenomena of the Bakhtiari tribe (such as migration, agriculture, animal husbandry, and rituals of mourning and celebration) has caused these songs to act not only as literary works but also as carriers of ethnic identity, history, and values. The repetition of specific meters and their beautiful rhythm in forms such as lullabies, riddles, epic songs, and work songs has been an undeniable factor in the memorization and institutionalization of these works in the collective memory of the Bakhtiari people. This research shows that the anonymous composers of these songs, with a deep understanding of the musical capacities of the language and local dialect, have utilized prosodic meters as a tool for cultural sustainability.

References

- Ahmadvand-Hosseini, A. (2024). *Childhood in Bakhtiari literature*. Alefba-ye Kalamat.
- Mahyar, A. (2020). *Persian prosody*. Qatreh.
- Masoudi, N. (2019). *The voice of Seymareh*. Aflak.

Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 14, No.68

Summer 2026

Research Article

-
- Mohammdpour, M., Babasafari, A., & Sotoudeh, G. (2021). A critical analysis of the structure of enduring songs in contemporary folk literature. *Baharistan Sokhan*, 19(55), 181-196.
- Molla, H. (1979). *The connection between music and poetry* (1st ed.). Faza.
- Shafiei Kadkani, M. (2000). *The music of poetry* (10th ed.). Agah.
- Tabibzadeh, O. (2020). *Analysis of the meter of Persian folk poetry*. Ketab-e Bahar.
- Zafari, V. (2009). *Prison poetry in Persian literature*. Amirkabir.

فصلنامه فرهنگ و ادبیات عامه
سال ۱۴، شماره ۶۸، تابستان ۱۴۰۵
مقاله پژوهشی

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و شهرت ترانه‌های عامیانه بختیاری^۱

علی اکبر کمالی نهاد*^۲، میلاد موحدی راد^۳، حجت کجانی حصار^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۹/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۵ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

چکیده

ادبیات عامیانه بختیاری در شادیانه‌ها، سوگ سروده‌ها، ترانه‌های حماسی و لالایی‌های مادرانه تجلی یافته است و به دلیل پیوند عمیق با فرهنگ و موسیقی محلی، جایگاهی ویژه در ادبیات شفاهی ایران دارد. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و مطالعه کتابخانه‌ای، به بررسی نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و گسترش این ترانه‌ها می‌پردازد. هدف اصلی مقاله، تحلیل

۱. این مقاله برگرفته از نتایج فعالیت‌های هسته پژوهشی با شماره قرارداد ۵۰۰۰/۱۵۱۸۷/۱۲۰ است که با حمایت مالی دانشگاه فرهنگیان انجام شده است.

۲. عضو هیئت علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

*alikalami@cfu.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0002-7217-251X>

۳. استاد مدعو زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، کرج، ایران

<https://orcid.org/0009-0009-8695-035X>

۴. استاد مدعو زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

<https://orcid.org/0009-0005-5858-6643>

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

تأثیر اوزان عروضی و موسیقی بیرونی در انتقال ساده‌تر پیام، جذابیت و نهادینه شدن این ترانه‌ها در حافظه جمعی قوم بختیاری است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که وزن‌های عروضی استفاده‌شده در ترانه‌های بختیاری، با ساختار هجایی گویش بختیاری هماهنگی کامل دارند. این سازگاری نه تنها باعث سهولت در حفظ و تکرار ترانه‌ها شده، بلکه به دلیل همراهی با ملودی‌های خاص، به افزایش شهرت و انتقال بین‌نسلی آن‌ها کمک کرده و از مهم‌ترین عوامل ماندگاری و محبوبیت ترانه‌های عامیانه این منطقه است. شناخت این الگوهای وزنی می‌تواند در حفظ و احیای ادبیات شفاهی بختیاری و نیز تولید آثار جدید با همان جذابیت‌های سنتی، مؤثر باشد؛ همچنین تکرارهای وزنی و موسیقایی در این ترانه‌ها، نقش مهمی در تقویت حافظه شنیداری قوم بختیاری و تثبیت این آثار در سنت شفاهی داشته است.

واژه‌های کلیدی: موسیقی بیرونی، وزن عروضی، ادب عامه، ترانه، ادبیات بختیاری.

۱. مقدمه

از جمله دسته‌بندی‌های مهم در شعر فارسی، تقسیم آن برپایه قالب است. قالب‌ها براساس معیارهایی مانند درون‌مایه، تعداد ابیات، جایگاه قافیه و ردیف و گاه وزن عروضی از یکدیگر متمایز می‌شوند. درحقیقت، «فرم یا قالب شعر جامه‌ای است که بر پیکر مفاهیم و محتویات پوشانده می‌شود» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۹، ص. ۲۵۳) و در این میان، اهمیت وزن عروضی و نقش آن در شکل‌گیری و ماندگاری شعر، بسیار مهم بوده و هست.

در یک تقسیم‌بندی، چهار گونه موسیقی را در شعر برشمردند: موسیقی بیرونی (وزن)، موسیقی کناری (قافیه و ردیف)، موسیقی درونی (نمود آرایه‌های بدیع لفظی، مخصوصاً واج‌آرایی) و موسیقی معنوی (نمود آرایه‌های بدیع معنوی) (همان، صص. ۳۹۱-۳۹۳). وزن عاملی مشترک در هنرهای گوناگون است. در بین هنرها، شعر و

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی‌اکبر کمالی‌نهاد و همکاران

موسیقی جایگاه منحصر به فردی دارند. این جایگاه به دلیل اهمیت ویژه‌ای است که وزن در پیدایش آن‌ها دارد. از افلاطون و ارسطو تا حکمای اسلامی همچون: ابن‌سینا و خواجه نصیر توسی، همگی وزن را ملازم شعر دانسته‌اند و این نکته اختصاص به یک قوم و زبان ندارد. «شعر از بدو پیدایش و نزد همه اقوام، با وزن ملازمت داشته و دارد و هرگز در هیچ زبانی، سخن ناموزون شعر خوانده نمی‌شود، با این تفاوت که اعتبار وزن همیشه و نزد همه ملل یکسان نیست» (وحیدیان کامیار، ۱۳۷۴، ص. ۱۷).

با وجود اختلاف‌نظرهایی که همیشه در خصوص ضرورت بودن یا نبودن وزن به‌عنوان یک عنصر موسیقایی در شعر وجود داشته، این مؤلفه عملاً به‌عنوان جزئی جدایی‌ناپذیر و ملازم شعر، به‌استثنای شعر منثور، همواره به‌کار رفته است.

یکی از گویش‌های رایج در پهنه ایران اسلامی، که هویت و پیشینه دیرینه و تاریخی دارد، گویش بختیاری است. گویشوران آن بیش‌تر در مناطق غربی ایران و بیش‌تر شمال استان خوزستان و بخش‌هایی گسترده از استان‌های چهارمحال و بختیاری و لرستان ساکن هستند. مردم بختیاری فرهنگی غنی و سرشار از باورها و نیز آداب و رسوم خاص خود را دارند. آن‌ها در تمام مراحل زندگی، از هنگام تولد نوزاد و حتی قبل از آن تا کودکی، جوانی و حتی پیری و نیز هنگام کار و انجام آداب و رسوم گوناگون، اشعار، اذکار و آثاری را به‌کار می‌برند که در کنار ایجاد آرامش ذهنی، حس نشاط و سرزندگی را القا می‌کنند، درس زندگی‌اند و بایدها و نبایدهای زندگی را به بهترین شیوه در وجود افراد، خصوصاً نسل جدید، نهادینه می‌سازند؛ علاوه بر این، «هم قسمتی از فرهنگ و ادبیات شفاهی عامه را دربر می‌گیرد و هم بخشی از نمایش‌نامه‌ها، داستان‌ها، اشعار، آثار مربوط به علوم اجتماعی و دینی، هنر و سرگرمی را شامل می‌شود» (انوشه، ۱۳۷۶، ص. ۱۴).

موسیقی بیرونی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر شعر کلاسیک، در ساختار ترانه‌های عامیانه بختیاری نیز نقشی مهم و بنیادین دارد. تأثیر این نقش در ماندگاری و اشتهار ترانه‌ها، قابل‌تأمل است. حفظ ریشه‌های قومی و فرهنگ شفاهی از اصلی‌ترین کارکردهای این عنصر مهم است. از طریق همین موسیقی بیرونی و شکل ارکان عروضی است که احساسات و تجربیات زیستی و اقلیمی قوم بختیاری و ناخودآگاه جمعی‌شان به بخشی از میراث فرهنگی ما تبدیل شده است. پژوهشگران به اشعار عامیانه بختیاری با وجود برخورداری از آثار گران‌سنگی همچون: لالایی‌ها، برزیگری‌ها، شادپانه‌ها، سوگ‌سروده‌ها، چنه‌چنه‌ها، متل‌ها و ...، چندان توجه نکرده‌اند.

این پژوهش تلاش می‌کند تا با بررسی نقش موسیقی بیرونی در ترانه‌های عامیانه بختیاری، نشان دهد که چگونه این عنصر موسیقایی باعث ماندگاری و شهرت این آثار شده است؛ همچنین با تحلیل ساختار عروضی این ترانه‌ها، به درک عمیق‌تری از تأثیر موسیقی بیرونی بر پایداری آن‌ها اشاره خواهد داشت.

پژوهش حاضر می‌کوشد ضمن بررسی نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و گسترش ترانه‌های بختیاری، تأثیر آن را در انتقال ساده‌تر پیام، جذابیت و نهادینه شدن این ترانه‌ها در حافظه جمعی قوم بختیاری بررسی کند.

گفتنی است که در ادبیات بختیاری، به‌دلیل کمبود منابع مکتوب و ماندگار، حجم اشعار و نمونه‌های به‌جامانده بسیار اندک و بخشی عمده از میراث شعری این قوم به‌شکل شفاهی و سینه‌به‌سینه نقل شده است؛ از این‌رو، نمونه اشعار و متون مورد استناد نویسندگان در این مقاله، که به‌طور پراکنده در سایر منابع مکتوب ثبت شده، همگی از منابع علمی معتبر گردآوری و ارجاع داده شده‌اند تا اعتبار پژوهش و اصالت نمونه‌ها حفظ شود.

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

۱-۱. پرسش های پژوهش

۱. مؤلفه های موسیقی بیرونی (وزن عروضی) چه تأثیری بر ماندگاری ترانه های بختیاری داشته اند؟
۲. ارتباط میان موسیقی بیرونی و مفاهیم اجتماعی و فرهنگی این ترانه ها، چگونه است؟

۲. پیشینه پژوهش

از مباحث مهم و جدی در ادبیات عامه، وزن و موسیقی بیرونی است. به این موضوع مهم در ادبیات شفاهی و عامه قوم بختیاری توجه نشده و تاکنون پژوهش مستقلی با موضوع تحلیل نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و شهرت این ترانه ها انجام نگرفته است، اما منابع زیر پیش تر نگارش یافته اند و برای این پژوهش، مفید واقع شده اند:

(۱) علی اکبر حسینی (۱۴۰۳)، در کتاب *کودکانه ها در ادبیات بختیاری*، به گونه های مختلف کودکانه در ادب بختیاری پرداخته. نویسنده با برشمردن انواع این سروده ها، به بررسی و تبیین مفاهیم آن ها توجه کرده است؛

(۲) آزاده اکبری (۱۴۰۳)، در مقاله «واکاوی و تحلیل موسیقی شعر، همراه با ابیاتی از شاعران ایرانی»، به ارتباط بین وزن شعر و ریتم موسیقی پرداخته و با بررسی متون کهن موسیقی، کتب عروضی قدیم و آثار موسیقی دانان و عروض دانان معاصر، نشانه هایی از نزدیکی ماهیت وزن شعر و ریتم را گردآوری کرده است؛

(۳) معصومه قاسمی و حمید رضایی (۱۴۰۱)، مقاله ای با عنوان «بررسی عنصر مشبیه در کتاب "موادی برای مطالعه گویش بختیاری"» دارند. آن ها تلاش کرده اند ویژگی های ترانه های عامیانه را متناسب با شرایط اجتماعی و سادگی آن ها بیان کنند؛

۴) رافعه خوش‌خو و رها زارعی‌فرد (۱۴۰۱)، مقاله‌ای با عنوان «بررسی آکوستیکی تکیه در شعر رسمی فارسی» دارند. ایشان تلاش کرده‌اند که رابطه تکیه را با شعریت شعر رسمی فارسی بررسی کنند. آن‌ها نشان داده‌اند که تکیه متکی به پایه‌های عروضی نیست و عملاً خواننده بسته به برداشت خود از معنای شعر، فقط یکی از هجاها را در هریک از رکن‌ها برجسته می‌سازد؛

۵) محمد میرزایی و همکاران (۱۴۰۱)، در مقاله «نگاهی نو به اوزان شعر فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی و ریتم»، به‌جای این‌که اوزان شعر فارسی را بر مبنای قواعد عروضی بررسی کنند، بر اساس آنچه فارسی‌زبانان می‌خوانند و درک می‌نمایند، آن‌ها را تحلیل کرده‌اند، با این فرض که میان قواعد عروضی شعر فارسی و نحوه خواندن آن توسط فارسی‌زبانان تفاوت وجود دارد؛

۶) محمدمبین محمدپور و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله «نقد و بررسی ساختار ترانه‌های ماندگار در ادبیات عامیانه امروز»، به موسیقی به‌عنوان اصلی‌ترین بخش ترانه اشاره کرده‌اند و معتقدند قرارگرفتن این عنصر در کنار سایر اجزای مجموعه، از عوامل تأثیرگذار شناخت ترانه در جامعه است؛

۷) ژیلا خانجانی (۱۳۹۸)، در اثر «بررسی عناصر ادبیات عامه در اشعار شاعران بختیاری»، به بررسی تأثیر بازتاب عنصر فرهنگی در وحدت‌بخشی، هویت‌بخشی و انطباق‌پذیری فولکور در آثار شاعران پرداخته است.

پژوهش پیش‌رو به روش کتاب‌خانه‌ای و به‌صورت توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است. نویسندگان با بررسی اوزان متعدد اشعار و ترانه‌های بختیاری و با مقایسه و تحلیل آن‌ها، نشان می‌دهند که چگونه موسیقی بیرونی شعر می‌تواند بر ماندگاری

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران
ترانه‌ها اثر بگذارد و این مهم از دید پژوهشگران عروض و محققان ادب عامه پنهان
مانده است.

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. ادبیات عامه

ترانه‌ها بخشی از ادبیات عامه‌اند. فرهنگ عامیانه در زبان فارسی، معادل واژه «فولکلور»
در نظر گرفته شده است و به آن ادبیات شفاهی نیز اطلاق می‌شود. فرهنگ عامه
«مجموعه باورها، اعتقادات، آداب و رسوم، قصه‌ها و افسانه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، بازی‌ها،
چیستان‌ها، گویش‌ها، ترانه‌ها و تصنیف‌های شادی و عزای یک قوم یا ملت است که در
بین مردم رایج است» (محمدپور، ۱۴۰۰، ص. ۱۸۲). اصطلاح فرهنگ عامه ترجمه‌ای
است از واژه «folklore» که از آن، به «فرهنگ توده و فرهنگ مردم نیز تعبیر کرده‌اند و
حاصل اندیشه و تجربه گذشتگان است که در سینه‌ها به زندگی خود ادامه داده و
یادگار نسل‌های پیشین را به نسل حاضر رسانده است» (جلالی، ۱۳۹۰، ص. ۲).
فولکلورها در فرهنگ هر ملت و کشوری، در حکم زندگی‌نامه و شرح احوال آن ملت
به‌شمار می‌روند. مطالعه فولکلور هر ملتی بیان‌کننده تحولات فکری و اجتماعی آن ملت
است؛ علاوه بر این، ادبیات عامه ارزش جهانی دارد، زیرا بیانگر ارتباط فرهنگی یک
ملت با سایر ملل است. زبان ادبیات عامه معمولاً به‌دور از هرگونه تکلف و صناعت
ادبی، ساده و در نتیجه، بسیار قابل‌استناد و ارزشمند است.

بیش‌تر اشعار و ترانه‌هایی که بختیاری‌ها در ادبیات عامیانه خود به‌کار می‌برند، به
شکلی مربوط به دوران کودکی هستند. این نشان می‌دهد که دوران کودکی در فرهنگ
بختیاری، از اهمیتی ویژه برخوردار است. به‌طور کلی، از نظر مضمون و محتوا، ادبیات

گوشی بختیاری را می‌توان به چهار گونه «نازآواها»، «کارآواها»، «شادیانه‌ها» و «سوگ‌سروده‌ها» تقسیم کرد که بخش نازآواها و شادیانه‌ها مربوط به کودکان است. در این قسم از شعر بختیاری، همه چیز هست؛ درس خدانشناسی و توسل به خدا و ائمه (ع)، شکر نعمت، دعای خیر مادر یا پدر، درس زندگی، شور و شوق، عشق و مهرورزی، بیم و ترس، ابراز همدردی، پیوند با طبیعت، توصیف، مسئولیت‌پذیری، لبخند و نیشخند. از میان مضامین ذکرشده، دعا، توسل، شکر، مهرورزی، خیال‌پردازی، طنز و نیشخند و توصیف و پیوند با طبیعت از فراوانی بیش‌تری برخوردارند (احمدفداله حسینی، ۱۴۰۳، ص. ۲۸). بعضی از پژوهشگران وزن اشعار عامیانه فارسی را هجایی و بعضی عروضی می‌دانند و در این میان، اخوان ثالث مثل دیگران، شعر عامیانه را از نظر عروضی، موزون حس می‌کند، اما از طرفی می‌بیند که تقطیع اشعار عامیانه با اشعار فارسی رسمی، تفاوت‌هایی دارد و بدون توجه به تفاوت‌های شعر عامیانه و شعر رسمی فارسی، بر این باور است که اوزان ترانه‌ها با اوزان عروضی متفاوت و دارای حالتی معلق و بینابین اوزان هجایی و عروضی است، با خصیصه خاص خود ترانه‌ها (وحیدیان کامیار، ۱۳۵۷، ص. ۳۱).

اما پرفسور مار معتقد است که: «شعر عامیانه امروز ایران را می‌توان شنید و درخصوص هجایی بودن محض آن، مردد است» (همان، ص. ۴۰). آنچه در اشعار و ترانه‌های عامیانه بختیاری قابل تأمل است، نخست تکبیتی بودن غالب اشعار و بعد داشتن وزن عروضی با توجه به تغییرات گویشی در میان قوم بختیاری است و نباید از یاد برد که در شنیدن وزن ترانه‌های عامه بختیاری، گویش ترانه، خود جزئی از وزن و آهنگ است، اگرچه به گوش فارسی‌زبانان (آنان که عادت به شنیدن عروض رسمی دارند)، خلل در وزن دانسته شود؛ به عبارت دیگر، «وزن شعر عامیانه فارسی نه

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران
پدیده‌ای کاملاً موسیقایی و ضرب‌آهنگی است و نه پدیده‌ای کاملاً زبان‌شناختی. این
شعر حاصل تحمیل انگاره‌های ضربی بر روی زنجیره‌های زبانی است» (طیب‌زاده،
۱۳۹۹، ص. ۱۵).

۲-۳. وزن و موسیقی

عنصر وزن عامل مهمی در شکل‌گیری و پیدایش هنر فاخر شعر و از آغاز همواره ملازم
آن بوده است. از افلاطون و ارسطو گرفته تا حکمای اسلامی همچون ابن‌سینا و خواجه
نصیر توسی، همگی به این ملازمت اشاره داشته‌اند. از نگاه خواجه نصیر، «وزن هیئتی
است تابع نظام ترتیب حرکات و سکناات و تناسب آن در عدد و مقدار که نفس از
ادراک آن هیئت، لذتی مخصوص یابد» (ختوسی، ۱۳۶۳، ص. ۳). از ائتلاف وزن و
قافیه، چیزی که عاید شعر می‌شود، قالب یا قالب‌های شعری است و از اینجاست که
اقسام گوناگون شعر به وجود می‌آیند. «در شعر فارسی، قالب‌ها نیز مثل وزن و قافیه، از
تأثیر شعر عربی خالی نیست، اما میراث گذشته، فہلویات و ادب عامیانه قدیم ایران هم،
بی‌شک در ایجاد آن‌ها نقشی داشته است و نقشی مهم» (زرین‌کوب، ۱۳۸۸، ص. ۱۱۷).
دقت در کلام زرین‌کوب، صحنه بر این تحقیق می‌گذارد، آنجا که وزن شعر را در
تعیین قالب شعر شاعران، دارای نقشی مهم می‌داند، زیرا بخش قابل‌توجهی از تعیین
قوالب شعری را وزن برعهده دارد. از منظری دیگر، «شعر از بدو پیدایش و نزد همه
اقوام، با وزن ملازمت داشته است و دارد و هرگز در هیچ زبانی، سخن ناموزون شعر
خوانده نمی‌شود، با این تفاوت که اعتبار وزن همیشه و نزد همه ملل یکسان نیست»
(وحیدیان کامیار، ۱۳۸۰، ص. ۱۷)؛ البتہ بین ادیبان، حکما و منطقیون درخصوص
ضرورت ملازمت وزن و شعر، اختلاف نظر وجود دارد. «تعریف شعر از دیدگاه منطقی،

سخن مخیل است و وزن شرط لازم آن نیست؛ [ولی] قریب به اتفاق ادیبان و دانشمندان، وجود وزن را برای شعر ضروری می‌دانند و بعضی آن را جزء ذات شعر می‌شمارند» (همان، ص. ۵).

حکمای اسلامی نیز در تعریف شعر، همیشه وزن را ملازم آن شمرده‌اند، اما در این بین، نظر خواجه نصیر توسی از اهمیتی ویژه برخوردار است، زیرا او برای وزن، از دو جهت اعتبار قائل است: یکی از جهت مخیل بودن آن و دیگر به اعتبار ذات وزن: و وزن، اگرچه از اسباب تخیل است و هر موزونی به وجهی از جوه مخیل باشد و اگرچه نه هر مخیلی موزون باشد، اما اعتبار تخیل دیگر است و اعتبار وزن دیگر و نیز اعتبار وزن از آن جهت که وزن است، دیگر است و از آن جهت که اقتضای تخیل کند، دیگر (خواجه نصیر توسی، ۱۳۶۹، ص. ۲۲).

به‌هرروی، وزن جایگاه والایی در شعر فارسی دارد و نظریه‌پردازان همواره به این حوزه توجه داشته‌اند: «شعر، تألیفی هنرمندانه از کلمات است که نوعی وزن در آن بتوان شناخت» (ناتل خانلری، ۱۳۲۷، ص. ۱۶) و در تعاریف، اهمیتی ویژه دارد: «سلسله‌ای از ضرب‌ها و یا هجاهای کوتاه و بلند است که برحسب نظم معین و متناسب و همانند در قطعات مساوی، در پی یکدیگر آمده باشند و وزن شعر از فصول ذاتی شعر است» (ماهیار، ۱۳۹۹، ص. ۱۴).

۴. بحث و بررسی

۴-۱. پیوند موسیقی بیرونی اشعار عامیانه بختیاری با فرهنگ و طبیعت

مضامین به‌کاررفته در ترانه‌های عامیانه بختیاری، سرشار از جلوه‌های طبیعی و فرهنگ کوچ است؛ جلوه‌هایی مثل: هیزم‌آوری، شیردوشی و مشک‌زنی، پختن نان و فرزندآوری

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

که اشاعه‌دهنده فرهنگ و هنر قوم بختیاری است و آمیخته با فرهنگ و طبیعت عشایر کوچ‌نشین؛ از این رو، «مضمون و محتوای ادبیات گویشی بختیاری را می‌توان به چهار گونه نازآواها، کارآواها، شادیانه‌ها و سوگ‌سروده‌ها تقسیم کرد» (حسینی، ۱۴۰۳، ص. ۱۲).

نازآواها بخش زیادی از ادبیات کودکان را تشکیل داده‌اند. هریک از گونه‌های ادبیات شفاهی کودکان به مقتضای موضوع و مضمون، زبان و بیان خاص خود و نیز ویژگی برانگیزانندگی، سرگرم‌کنندگی یا آموزنده بودن، کاربردهایی ویژه برای گروه‌های سنی مختلف دارند. مثلاً لالایی‌ها مخصوص نوزادان، متل‌ها مناسب کودکان نوپا و چیستان‌ها برانگیزاننده حس کودکان بزرگ‌تر هستند (همان، ص. ۱۳). هنگامی که از لالایی سخن به میان می‌آید، غالباً شعرگونه‌هایی به‌خاطر آورده می‌شود که مادر برای آرام کردن و خواباندن کودک خویش، زمزمه می‌کند. موضوع نغمه‌های مادرانه، عموماً قربان‌صدقه رفتن مادر برای دردانه خویش است؛ البته در این میان، گاهی مادر درونیات خویش را بروز می‌دهد. مادر در زمزمه‌های خویش، با خواندن دل‌بندش، ناخودآگاه دغدغه‌های خود را به‌یاد می‌آورد و از دردهای خفته خویش می‌خواند (شاهرودی، ۱۴۰۴، ص. ۱۹۳). کارآواها، که شامل: ترانه‌ها و اشعاری با موضوع کشاورزی و دامداری است و شادیانه‌ها، که

با شادی فتح و پیروزی و یا عروسی مرتبطند، در اصطلاح به ابیاتی گفته می‌شود که به نوعی بیانگر شور و نشاط و شادی‌اند. معمولاً کودکان ابتدایی‌ترین شادیانه‌های خود را در قالب لالایی کودکانه تجربه می‌کنند و سوگ‌سروده‌ها اشعار و ابیات حزن‌آلود و غمگینانه‌ای است که زنان بختیاری در مجالس عزای عزیزان، با نظم و آهنگ خاص خود می‌خوانند و گریه می‌کنند (همان، ص. ۱۴).

این قسم پایانی گاه در ترانه‌هایی با مضمون حماسی نیز رایج است و نویسندگان در ادامه پژوهش پیش‌رو، درباره آن به تفصیل سخن گفته‌اند. نکته قابل‌تأمل این است که

هرکدام از این ترانه‌ها به نوعی با طبیعت همراه و همگام‌اند. وزن و موسیقی بیرونی نه تنها عامل زیبایی‌شناسانه، بلکه رکن ماندگاری، اشتها و انتقال فرهنگی و اقلیمی در شعر عامیانه بختیاری است؛ شعری که رابطه‌ای ناگسستنی با طبیعت و محیط زیست اقوام بختیاری دارد. نمونه این نوع ارتباط مضمونی و پیوند آن با موسیقی بیرونی را می‌توان در «چنه‌چنه‌ها» یافت.

چنه‌چنه‌ها نوعی چيستان‌اند که با توجه به طبیعت و فرهنگ قوم بختیاری و تأثیر موسیقی بیرونی و وزن عروضی، برای کودکان خوانده می‌شود.

بزرگ‌مرد یا بزرگ‌بانویی در گوشه‌ای از سیاه‌چادر و در کنار تش و چاله و یا در زیر آسمان صاف و پر از ستاره، حلقه‌ای از کودکان و نوجوانان را به دور خود جمع می‌کند و با هدف سرگرمی و بالابردن دانش آنان، برایشان چنه‌چنه (چيستان) می‌گوید (حسینی، ۱۴۰۳، ص. ۱۳).

کودکان و نوجوانان نیز با شور و شوق فراوان و کنجکاوی هرچه تمام‌تر، برای یافتن پاسخ‌ها، مسابقه می‌دهند. از نظر محتوا و مضمون، طنز، کنایه، رازآلودگی، توصیف و شناخت طبیعت و هماهنگی موسیقی بیرونی و وزن عروضی در بسیاری از چنه‌چنه‌ها، به چشم می‌خورد. غالب اوزان چنه‌چنه‌ها، که با طبیعت همراهند، «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» و «مفاعیلن فعولن» (بحر هزج مسدس یا مربع محذوف) است و عناصر زیست طبیعی، مناظر کوچ‌نشینی و هم‌نشینی موسیقی بیرونی و وزن عروضی را در بیت‌های زیر، که نمونه‌هایی از چيستان‌های بختیاری‌اند، به وضوح می‌توان مشاهده کرد. نکته قابل تأمل ضرب‌آهنگ اوزان عروضی چنه‌چنه‌ها و ریتم تند آن‌ها برای آموزش و یادگیری است. به‌عنوان نمونه، وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن، که از اوزان خوش‌ساخت شعر فارسی است، به دلیل ساختار موزون، به راحتی بر ذهن می‌نشیند و

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران
 به خاطر سپردن اشعار در این وزن، به دلیل ساختار هجایی ساده آن، آسان است؛ نکته‌ای
 که در شعر عامیانه بختیاری نیز، از ذهن سراینده چيستان‌ها مغفول نمانده است:

عجایب چیزکی دیدم سر پُل (همان، ص. ۱۳)	که آب از زیر آتش می‌زند قُل (پاسخ: سماور)
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	
عجایب صنعتی دیدم سر پُل (همان‌جا)	که آب از زیر آتش می‌زند قُل (پاسخ: قلیان)
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	
نه دست داره و نه پا	سر ایکشه سی بالا (پاسخ: دود) (همان، ص. ۱۴)
وزن: مفاعیلن فعولن	

در اشعار عامیانه بختیاری، موسیقی بیرونی با توجه به تغییرات گویشی نیز حس
 می‌شود و برای آنان که به عروض شعر رسمی نیز عادت دارند، واضح و گویاست.
 همین موسیقی بیرونی است که تأثیرگذاری چنه‌چنه‌ها را در ذهن کودکان و نوجوانان
 ایل ماندگار می‌کند و تأثیرات تعلیمی و کارکرد تربیتی خود را نشان می‌دهد.

در بعضی از چيستان‌ها، طنین وزن عروضی - که عموماً با توجه به گویش بختیاری
 دستخوش تغییرات می‌شود - تغییرات وزنی (وزن هجایی) را پوشش می‌دهد و
 ناخوش‌آهنگی بیت را جبران کرده، تا حد بسیار زیادی به شعر مورد نظر موسیقی
 می‌بخشد. در مجموع، وزن عروضی شعر بختیاری غالباً برپایه وزن‌های هزج و
 دوبیتی‌های کلاسیک فارسی استوار است، اما با انعطاف در کمیت و کشش هجاها، از
 وزن‌های متداولی مانند: مفاعیلن مفاعیلن فعولن، مفاعیلن فعولن و «مفاعیلن فعلاطن
 مفاعیلن فع» بهره می‌برد که در قالب‌های تک‌مطبعی و دوبیتی اجرا می‌شود. به دلیل

ویژگی‌های زبانی و تلفظی بختیاری، وزن‌ها گاهی به صورت کمی یا نیمه‌عروضی خوانده می‌شوند که در موسیقی محلی اهمیت دارد (مسعودی، ۱۳۹۸، ص. ۵۴).
در نمونه‌های زیر، بعضی از هجاها به دلیل گویش بختیاری، کوتاه یا کشیده می‌شوند، اما ساختار کلی وزن حفظ می‌شود و هماهنگی اوزان با مضامین آن نیز شایان توجه است:

صاحو هف چو بهون (بیون) هونس خراوه (حسینی، ۱۴۰۳، ص. ۴۲).	مُو و سی طَلْفِ (تیلِه) تَری دِلِم کِواوِه
وزن: فعلاتن فعلاتن فعلاتن	وزن: فعلاتن فعلاتن فعلاتن
بود و به‌خاطر ازدست دادن فرزند، خانه‌خراب است.	من برای کودک خردسالی دلم کباب است؛ کسی که دارای هفت ستون
بی‌مُراد، بی‌مَطَلُو رودم رَه زِه دُنیا (همان: ۴۲).	چی کِلوسِ تَرِ گَرْدِه وَئِه وَرُ (وا) لا
وزن: فاعلاتن فعلاتن فعلن فع	وزن: فاعلاتن فعلاتن فعلن فع
این‌که بهره‌ای برگیرد، از دنیا رفته است.	فرزند دل‌بندم مانند ساقه کرفس نارسی، پژمرده و خمیده شده و بدون

۲-۴. تأثیر موسیقی بیرونی در ترانه‌های عامیانه بختیاری

موسیقی کناری در شعر بختیاری، به‌عنوان:

یکی از مهم‌ترین عناصر موسیقی بیرونی، نقشی کلیدی در ایجاد زیبایی، انسجام و ماندگاری ترانه‌های عامیانه دارد و در بسیاری از اشعار بختیاری، حتی در غیاب وزن عروضی منظم، قافیه و تکرارهای آوایی، ساختار موسیقی شعر را حفظ می‌کند و باعث گیرایی و انتقال سریع‌تر آن در فرهنگ شفاهی می‌شود (نیک‌خواه، ۱۳۹۹، ص. ۶۱).

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

به نوعی، «زمینه‌سازی برای القای موسیقی شعر در ذهن آدمی است» (ملاح، ۱۳۵۸، ص. ۸۵). در ترانه‌های عامیانه بختیاری، حماسه با دلیری، شجاعت، جسارت و بی‌باکی، جنگ و توصیف آن پیوند نزدیکی دارد. این صفات ویژگی‌های ذاتی و طبیعی مردانه است که با الگوی رفتار اجتماعی جنگ و جنگ‌طلبی‌های مردانه درهم آمیخته. طبیعی است که در جوامع دارای فرهنگ مردسالاری، ادبیات حماسی ارزش‌های همان جامعه را بازتاب می‌دهد و مضامین مرتبط با شرایط تاریخی و اجتماعی آن جامعه را مطرح می‌کند. در این روایت‌ها، که موسیقی نقش حیاتی در برانگیختن احساسات آدمی دارد، آنچه به وضوح دیده می‌شود، عنصر قافیه و تأکید بر رعایت کامل آن در این نوع از ترانه‌هاست، هرچند اگر وزن مورد نظر نیز کامل نباشد یا تکبیت حماسی از وزن خارج باشد.

روایت صحنه‌های جنگ، دلاوری‌ها، پیروزی‌ها و ناکامی‌ها بخشی از ترانه‌های عامیانه بختیاری هستند. این ترانه‌ها در واقع، توصیف پهلوانان قوم برای نوجوانان و جوانانی است که می‌خواهند در جامعه بختیاری زندگی کنند. این دلیری‌ها، کامیابی‌ها و ناکامی‌ها با زبان استعاره و تشبیه و توصیف‌سازی‌های دقیق و عمیق، هویت جمعی ایل بختیاری را می‌سازند.

از منظر تعامل اجتماعی و فرهنگی نیز، این موسیقی بیرونی ترانه‌های عامیانه است که ابزاری برای انتقال مفاهیم، آیین‌ها، تاریخ و ارزش‌های قومی می‌باشد. این ویژگی‌ها باعث می‌شود ترانه‌ها در جمع‌ها، مناسبت‌ها و آیین‌های ایل اجرا و نسل به نسل منتقل شوند و به تقویت هویت فرهنگی و پیوند اجتماعی کمک کنند (قنبری، ۱۳۹۰، ص. ۱۵۹).

تا قیامت نیروه داغس ز یادم (خانجانی، ۱۳۹۸، ص. ۳۷).	رود شیرینم، هم تیر برارم
وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	وزن: مفتعلن فع مستفعلن فع
تا قیامت یادت از ضمیرم بیرون نمی‌رود.	معنای شعر: ای فرزند شیرینم و چون برادر حامی و پناهم!
بختیار آشفته ره کد گشاده (همان، ص. ۳۷).	ندونم جنگ شیمباره کی نهاده
وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
سراسیمه و درحالی که کمر بند و شال خود را به کمر نبست، رفت.	معنای شعر: نمی‌دانم جنگ «شیمبار» را چه کسی به راه انداخت؟ بختیار با شنیدنش،
صیدال بک و موندنی فرهاد جون‌بخش (همان، ص. ۳۸).	چار سوار چی گنج شیر ویدن دم تش
وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
دو قهرمان، یعنی موندنی و فرهاد جون‌بخش.	معنای شعر: چهار سوار مثل زنبور در میانه آتش آمدند.
اسبونتنونه زین کُنین خُتون یراق پوش (همان‌جا).	هالو زال خو اگوهه بس بگرین گوش
وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	وزن: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
برای به جنگ رفتن، باید اسب‌هایتان را زین کنید و زره جنگی ببوشید.	معنای شعر: دایی زال انسان باتجربه‌ای است. آنچه می‌گوید، کاملاً سزاوار است.
تا بُوَازیم هم زنو هل هله کوسه (نصیری، ۱۳۹۶، ص. ۲۰).	هل هل هَلوَنه خدا بزن بارونه
وزن: فعلن فعولن مفاعلهن فعولن	وزن: فعلن فعولن مفاعلهن فعولن
تا با یکدیگر به شادی برقصیم.	معنای شعر: خدایا! باران را بباران
سی گله دارونه (همان‌جا).	خدا بزنه بارونه
وزن: مفاعلهن فعولن	وزن: مفاعلهن فعولن
برای دل دامداران.	معنای شعر: خدایا! باران را بباران

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

۳-۴. موسیقی بیرونی و گویش عامیانه بختیاری (وزن عروضی یا نیمه‌هجایی و

اصالت محتوا)

شعر بختیاری، که غالباً سینه‌به‌سینه نقل شده است و منابع مکتوب آن نیز پس از گذشت سالیان دراز از عمر این ترانه‌ها، باز محدودیت دارد، بیش‌تر تک‌بیتی است. سیدعلی صالحی، شاعر نامدار شعر فارسی، بر این باور است که شعر ایل بختیاری به «گاگریو»^۱ برمی‌گردد و گاگریو مادر همه سروده‌های بختیاری است (براتی، ۱۳۹۹، ص. ۵). در این میان، قالب دوبیتی رایج نیست و بسیاری از این ترانه‌ها با تکیه بر قافیه و موسیقی بیرونی ماندگار شده‌اند و الزاماً وزن عروضی کلاسیک ندارند.

باید دانست که بخش زیادی از اشعار گویشی بختیاری، تک‌مصرعی است که هیچ نام و نشانی از شاعرانش نیست؛ شاعرانی گمنام که هرگز نامشان بر جریده‌ای نخواهد آمد و هیچ تذکره‌نویسی قادر به کشف نشانی از آن‌ها نخواهد بود (همان‌جا).

مضمون و ساختار شعر بختیاری بیش‌تر برپایه بیان احساسات و عواطف زندگی روزمره است تا رعایت دقیق اوزان عروضی.

چون قوانین هم‌نشینی واج‌ها در زبان‌های لری با زبان‌های فارسی متفاوت است، هجا اساساً از یک هسته (بیش‌تر اوقات واکه)، همراه با لبه‌های آغازین و پایانی (معمولاً هم‌خوان‌ها)، تشکیل می‌شود. با توجه به دستگاه واجی و واج‌آرایی در فارسی، مجموعاً کلمات فارسی از شش هجای پایه تشکیل شده‌اند، اما در زبان‌های لری، وضعیت هجاها نکاتی دارد که با آنچه در فارسی مطرح است، تفاوت‌هایی به‌وجود می‌آورد (مسعودی، ۱۳۹۸، ص. ۱۲).

آنچه به شکل ناقص و نیم‌بند برای ما از شعر بختیاری باقی مانده، بیانگر این حقیقت است که: چهار تن پیشگام در این رده وجود داشته‌اند: مرحوم حسینقلی خان ایلخانی، مرحوم ملا زلفعلی کرونی، مرحوم داراب افسر و مرحوم مهرباب بختیاری. احتمالاً شاعران دیگری هم در زبان بختیاری بوده که خبر و اثرشان به زمان ما نرسیده و به سبب تدوین نشدن آثار و یک‌جانشین نبودن ایل بختیاری، دست‌به‌دست شده و از بین رفته است (براتی، ۱۳۹۹، ص. ۶).

وزن عروضی در شعر بختیاری، معمولاً براساس وزن‌های عروضی کلاسیک فارسی شکل گرفته، اما بیانگر ویژگی‌های خاصی است که با ساختار هجایی و تلفظ محلی این زبان ارتباط دارد. از وزن‌های رایج در شعر بختیاری، «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» یا «مفاعله فاعله» هستند که در قالب دوبیتی تک‌مطبعی به کار می‌روند؛ همچنین، در اشعار لری و بختیاری، وزن‌ها اغلب براساس تقسیم‌بندی هجایی ۵ و ۷ هجا در مصراع شکل گرفته‌اند که با کشش و تغییر کمیت هجاها (مثلاً کشیدن هجاها برای حفظ وزن) همراه است. از آنجا که شعر بختیاری دقیقاً شکل و شمایل رسمی عروض فارسی را ندارد، گاهی وزن‌ها به‌ورت کمی یا نیمه‌عروضی اجرا می‌شوند و این انعطاف در وزن باعث شده تا موسیقی و آواز بختیاری با ریتم و وزن خاص خود شکل بگیرد. این ویژگی‌ها باعث شده وزن عروضی شعر بختیاری تلفیقی از وزن‌های کلاسیک و ساختارهای هجایی محلی باشد که با توجه به لهجه و تلفظ خاص بختیاری، وزن‌ها کمی متفاوت اجرا شوند (همان، ص. ۱۳).

از موارد دیگری که نقش موسیقی بیرونی در آن برجسته و شعر بختیاری (تک‌بیت‌ها) بر آهنگ آن استوار است، لالایی‌هاست. لالایی‌ها با وجود سادگی زبانی، از نظر محتوا و به‌دنبال آن اهداف تربیتی، متفاوت‌اند. آنچه در ادامه آورده می‌شود،

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

نمونه‌هایی از لالایی‌های رایج در گویش بختیاری شمال خوزستان است که مادران این دیار گاه در دل شب و در خلوت‌های مادرفرزندی، برای دل‌بند خود، از سویدای دل زمزمه می‌کنند. در این نمونه‌ها، آنچه برجسته می‌نماید، نقش موسیقی بیرونی و شعر کلاسیک است. لالایی‌ها عموماً به شکل تک‌بیتی به کار می‌روند و اگر مخاطب با گویش بختیاری آشنا نباشد، قطعاً بیت‌ها را نیمه‌هجایی یا با کاهش اوزان عروضی خواهد شنید، اما در واقع، در فرم گویشی و لحن خوانش آن، هماهنگی کامل با وزن عروضی دیده می‌شود و با تقطیع هجایی و رعایت تلفظ گویشی، وزن، کامل رعایت شده است:

لالا لات اِکُم خَواوتِ نِیاهِه	بزرگت ایکنم یادت نِیاهِه (حسینی، ۱۴۰۳، ص. ۵۲).
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
معنای شعر: لالایی برایت می‌خوانم، اما افسوس که نمی‌خواهی! بزرگت می‌کنم، اما	دریغ که زحمت‌هایم را فراموش می‌کنی!
بزرگت اِکُم و شکر و شیر	امیرالمؤمنین روڈم کُنا پیر (همان‌جا).
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
معنای شعر: با تغذیه شیر و شکر بزرگت می‌کنم.	به حق امیرالمؤمنین، فرزندانم پیر شود (زیاد عمر کند).
امیرالمؤمنین، یا شاه مردون	دلِ ناشادِگان را شاد بگردون (همان‌جا).
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
معنای شعر: ای امیر مؤمنان! ای پادشاه تمام مردان عالم!	تو دل انسان‌های غمگین را شادمان بکن.
لالا لالا لالا لالا همیشه	پِلنگِ زِ کِه اِنالِنه شیرِ زی بیشِه (همان، ص. ۵۳).
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
معنای شعر: لالایی می‌خوانم، با وجود این‌که	صدای نعره پلنگ از کوه و صدای غرّش شیر از

بیشه به گوش می‌رسد.	
پلنگ ز کُهِ اِناله شیرِ دَرِ مال (همان‌جا).	لالا لالا لالا لالا همه‌حال
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
پلنگ از کوه و صدای غرّش شیر از روبه‌روی خانه به گوش می‌رسد.	معنای شعر: در همه‌حال، برای فرزندم لالایی می‌خوانم، با وجود این‌که صدای نعره
گرگِ پیر تو چه ایخی زِ ای بیچه (همان‌جا).	لالا لالا لالا لالا لالاچه
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
ای گرگ پیر! کاری به کار بیچه من نداشته باش.	معنای شعر: خواب کوچکی را برای کودکم آرزو می‌کنم.
کُرُمه (وای) تو نخوری تا مینِ مالی (همان، ص. ۵۴).	لالا لالا لالا لا گرگِ قالی
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
پسرم را تا در این چادر هستی، نخوری!	معنای شعر: لالایی می‌خوانم برای فرزندم. ای نقش گرگ قالی!
شتر گم کردیم ره ازتم پی (همان‌جا).	سرِ کوه بُلند نی ازتم نی
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
برای یافتن شتر گم‌شده‌ام پی می‌زنم، نی می‌نوازم.	معنای شعر: بر بالای کوه بلندی، درحالی که راه را
گلی گم کردیمه، شاید تو باشی (همان‌جا).	شتر گم کردیمه وا بارِ کاشی
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
احتمال می‌دهم آن گل تو (کودک) باشی.	معنای شعر: شتر را به‌همراه بار کاشی گم کرده‌ام.
برنج قُل ازته دل بی‌قراره (همان‌جا).	سرِ کوه بُلند دیگی به داره
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
برنجی که بر آتش در حال جوشیدن است، بی‌تاب می‌باشد.	معنای شعر: سر کوه بلندی، دیگی در حال جوشیدن است و دل من مثل

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

برنج قُل ازنه وا شیر میشو	دلم جوش ازنه سی قم وخویشو (همان جا).
وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن	وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
معنای شعر: مثل برنجی که با شیر گوسفندان بر روی آتش در حال جوشیدن است،	دلم من نیز بی تاب و بی قرار خویشاوندان است.

همان‌طور که پیش‌تر نشان داده شد، شعر بختیاری به‌طور عمیق و گسترده پیوندی ناگسستنی با مظاهر طبیعی و فرهنگی خود دارد. عناصر فرهنگی ظاهرشده در اشعار بالا، به شکلی نمادین و تجربی به شعر راه یافته‌اند، مثل: قل زدن برنج و بی‌قراری برای رسیدن معشوق یا قل زدن برنج در دیگ و بی‌قراری برای خویشاوندان. این موارد از اصلی‌ترین مضامین شعر بختیاری هستند که در فرهنگ کوچ ریشه دارند. از طرفی، هماهنگی اوزان عروضی و اصوات طبیعی، که یک فرد بختیاری به‌شکل مداوم با آن سروکار دارد، مثل: آوای پرندگان، اسبان، گله گوسفندان و حتی قل زدن آب در دیگ، بسیار شایان تأمل و دقت است. لالایی مادر برای فرزند پسر، بیش‌تر حاکی از ترس ناشی از جدا شدن و مستقل شدن فرزند است که علاوه بر عاطفه عمیق مادری، نشانه اهمیت فرزند پسر در ایام کوچ، کشاورزی و دامداری است. از سویی دیگر، اوزان استفاده‌شده در اشعار بختیاری، با توجه به مضمون اشعار، تغییر می‌کنند؛ به شکلی که وقتی شعر مضمون حماسی و سوز فراق داشته باشد، غالباً وزن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن است و اوزان هم‌خانواده با این وزن تکرار می‌شوند. بازتاب چنین موضوعاتی، که در مظاهر زندگی عشایری و باور مردم ریشه دارد، به‌شکل طبیعی در شعر بختیاری و موسیقی بیرونی آن نمود پیدا کرده است. این هماهنگی، علاوه بر جنبه فرهنگی و اجتماعی، نشان‌دهنده توجه قوم بختیاری به موسیقی بیرونی در شعر است که بخش مهم دیگری از آن، در «هیاری‌ها»^۲ تجلی یافته است. از آنجایی که همیاری و کمک از زمان‌های دور در بین انسان‌ها مرسوم بوده، در دورانی که ماشین‌آلات و ابزار کمکی کم

بوده، بیش تر کارها به وسیله دست انجام می شده و مردم با کمک همدیگر کارها را انجام می دادند، ایل بختیاری نیز در کمک به همدیگر (همیاری)، همیشه پیش قدم بوده اند. بختیاری ها بیش تر کارهای سخت را به صورت گروهی و دسته جمعی انجام می دهند؛ کارهایی مثل: درو کردن، خرمن کوبی، آسیاب گندم، مال کنون، برپا کردن سیه چادر، درست کردن وارگه و ... این روح بلند ایلیاتی و عشایری است که افراد بدون چشم داشت، به هم کمک می کنند (خانجانی، ۱۳۹۸، ص. ۳۸).

این امر به شکل هیاری ها در ترانه های عامیانه بختیاری تبلور یافته و علاوه بر این مضامین عمیق فرهنگی و مظاهر طبیعی، هماهنگی وزن عروضی و محتوای اصیل و فرهنگی آن نیز قابل تأمل است:

غله ها نچیده مندن سرپا (همان، ص. ۳۵).	بیو ریم هیاری به مال بالا
وزن: مستفععلن فع مستفععلن فع	وزن: مستفععلن فع مستفععلن فع
زیرا غله های آنان هنوز چیده نشده اند.	بباید برای کمک به مال بالایی برویم؛
دُرگل برن پاک بکنن جا خرمنانه (همان، ص. ۳۶).	صو تا پسین درو کنیم پاک غله هانه
وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع	وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع
و به دختران بگوئید جای خرمن ها را پاک کنند.	معنای شعر: از صبح زود تا هنگام عصر، غله ها را پاک کنید
هرچند ایدونم همه زمندین (همان، ص. ۳۷).	کر حیونونه بیارین بووندین
وزن: مستفععلن فع مستفععلن فع	وزن: مستفععلن فع مستفععلن فع
جز این چاره ای ندارید و همگی خسته و دردمندید.	معنای بیت: ای مردان، حیوانات را ببندید، هر چند می دانم
کرتا و ابا آستاره صوو بیار جنگرانه (همان جا).	هوله کنیم تا دم صو و پاک خرمنانه
وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع	وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

معنای شعر: تا دم صبح، در همه خرمن‌ها، کاه را از دانه جدا کنید	و ای پسر، هم‌زمان با ستاره صبح، چنگک‌ها را بیاور.
کرگل برن بار آسیوی «ارکه» گی آبو	درگل ایخون نون بپزن ز گندم نو (همان‌جا).
وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع	وزن: مستفععلن مستفععلن مستفععلن فع
پسرها اگر نوبت باشد، به آسیاب «ارکه» بروند	و دختران از گندم تازه نان بپزند (همان، ص. ۳۸).

۴-۴. نقش اوزان خاص و پرکاربرد ادب عامه بختیاری و ماندگاری ترانه‌ها

شعر عامیانه بختیاری به‌عنوان بخشی از ادب شفاهی و موسیقی محلی و ماندگار این قوم، ویژگی‌های خاصی دارد. نمونه اوزان پیش‌تر ذکرشده مانند: مفاعیلن مفاعیلن فعولن، مفاعیلن فعولن، مفاعیلن مفاعیلن فع و فاعلاتن مفاعیلن فعولن، هریک نماینده بخشی از محتوا و مضامین مورد استفاده ایل بختیاری برای سپردن مفاهیم فرهنگی، اجتماعی و تاریخی خود به نسل‌های آینده است. یکی از دلایل اصلی ماندگاری این وزن‌ها، هماهنگی بسیار نزدیک آن‌ها با موسیقی بختیاری است. موسیقی بیرونی و نغمه‌های مخصوص ایل بختیاری دارای ضرب‌آهنگ‌های منظم و روانی است که وزن‌های مفاعیلن مفاعیلن فعولن و مفاعیلن فعولن به‌خوبی با آن سازگارند. این وزن‌ها با تکرار ارکان عروضی مشخص، امکان اجرای هم‌زمان موسیقی و شعر را فراهم می‌کند و به همین دلیل، در لالایی‌ها، که مهم‌ترین بخش از فرهنگ زیستی و اقلیمی ایل بختیاری هستند، تکرار می‌شوند. وحیدیان کامیار بر این باور است که در این نوع وزن، که معمولاً برای لالایی‌ها استفاده می‌شود و «داستان‌هایی که مخصوص کودکان است، همین‌طور که مطلب پیش می‌رود، چند بار ماجرا از اول شروع می‌شود؛ بنابراین هر تکرار نسبت به قبل، طولانی‌تر است» (کامیار، ۱۳۵۷، ص. ۱۳۵)؛ همچنین در ادامه، معتقد است که در اوزان عامیانه، «شعر با وزن پله‌ای بر سه نوع است: برشمردنی‌ها،

ترانه‌ها و بازی‌ها و داستانی‌ها. در برشمردنی‌ها، کلمه یا کلماتی مرتب به مطلب افزوده می‌شوند؛ سپس با کلمات قبلی تکرار می‌گردند. گاهی این کلمات در تشبیه به کار می‌روند» (همان، ص. ۱۳۲).

وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن، که ایل بختیاری از آن جهت ساختن چیستان و لالایی برای کودکان استفاده می‌کنند، از جمله اوزان پله‌ای است که مفاهیم برشمردنی را بازگو می‌کند؛ حتی وقتی اختیارات شاعری وزن دیگری را که هم‌خانواده با وزن ذکر شده است، در بحر رجز، یعنی مفعول مفاعیلن فعولن، به کار می‌برد، این هماهنگی موسیقی بیرونی با محتوا مشهود است؛ چون «در آن به تدریج هریک از صاحبان حرفه‌های مختلف مثل: حلاج، کفش‌دوز، حمامی، دلاک و ... حرفه و ابزار کارشان شمرده می‌شود و شعر ادامه پیدا می‌کند» (همان‌جا). هماهنگی این مضامین و وزن عروضی ترانه‌های بختیاری کاملاً دوسویه است و در ترانه‌ها و بازی‌ها هم، که به صورت سؤال و جواب هستند، همان رکن عروضی تکرار می‌شود و با چینه‌چنه‌های (چیستان) بختیاری هماهنگی کامل دارد. اوزانی که در جدول‌ها نشان داده شده‌اند، بیش از پیش، هوش موسیقایی ایل بختیاری را نشان می‌دهند. هماهنگی این اوزان با محتوای لالایی‌ها، چیستان‌ها، تعاملات فرهنگی (مثل برداشت محصول)، سرودن مضامین حماسی (و نمادهای آن مثل «هالو زال»)، گویای ماندگاری و اشتها این ترانه‌هاست؛ علاوه بر این، در شعر عامیانه فارسی، «مفاعیلن» (مخبون) و «مفتعلن» (مطوی) به جای هم به کار می‌روند. رجز مخبون یا مطوی در شعر عامیانه، بیش از اوزان دیگر کاربرد دارد و از نظر کمیت هجا، خود به هفت وزن تقسیم می‌شود: «مفاعیلن»، «مفاعیلن فع»، «مفاعیلن فعولن»، «مفاعیلن فاعیلن»، «مفاعیلن مفاعیلن فع»، «مفاعیلن مفاعیلن فعل» و «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» (همان، ص. ۱۴۴).

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

تکرار وزن مستفععلن فع مستفععلن فع یا مفاعیلن مفاعیلن فعولن یا فعلن فعولن مفاعلن، که مرتباً با مضامین متفاوت در ترانه‌های بختیاری تکرار می‌شود، از بهترین و مطبوع‌ترین اوزان ادب عامه‌اند و به باور پژوهشگران مطرح وزن شعر عامه فارسی،

وزن «مفاعلن فعولن» پرکاربردترین وزن شعر عامیانه است و اشعار زیادی، اعم از ترانه، افسانه، بازی، رمز، ضرب‌المثل و ... در این وزن سروده شده‌اند. این وزن نیز در شعر رسمی، به کار نرفته، اما هر بیت آن به صورت یک مصراع به کار رفته و در کتاب‌های عروض، از چند وزن نزدیک به این وزن یاد شده: «مفاعلن فعولن»، «مفتعلن فعولان» و «مفتعلن فاعلان» (همان، ص. ۱۴۹).

همچنین،

وزن «مفاعلن مفاعلن فعولن» (و خانواده این وزن و شکل تغییر یافته آن با توجه به اختیارات شاعری)، از اوزان مطبوع و معروف عامیانه است که «مفاعلن مفاعلن فاعلن» (بحر سریع مخبون مکشوف)، «مفتعلن مفتعلن فاعلن» (بحر سریع مطوی مکشوف) یا «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» از جمله آن‌هاست و ترانه‌های معروف عامیانه در این وزن هستند که در بعضی مصرع‌های آن‌ها، طبق اختیارات شاعری، «مفتعلن» به جای «مفاعلن» و «فاعلن» به جای «فعولن» به کار رفته است (همان، ص. ۱۵۳).

تکرار «مفاعیلن مفاعیلن»، که در لالایی‌ها و چیستان‌های بختیاری شایع است، «هزجی است که از تکرار "مفاعیلن" درست می‌شود و نسبت به هزج مربع سالم کوتاه‌تر، معمول نیست. این وزن مطبوع و آرامش‌بخش است و تقریباً اختصاص دارد به لالایی‌ها که تعدادشان هم زیاد است» (همان، ص. ۱۶۰). این نکته نیز با توجه به تناسب فراوان میان لالایی بختیاری و وزن عروضی قابل تأمل است. وحیدیان کامیار معتقد است:

مفاعیلن مفاعیلن فعولن قسمت اعظم اشعار محلی است و در بعضی نقاط، تقریباً همه اشعار محلی را دربر می‌گیرد و آن‌ها را دوبیتی و در بعضی مناطق، چهاربیتی می‌نامند، به شکلی که خواجه نصیر در معیار الاشعار از این وزن یاد کرده و نوشته است که متأخران در این وزن شعر کم گویند (همان، ص. ۱۶۴).

نکته قابل تأمل دیگر در خصوص خوانش ترانه‌های بختیاری، در نگاه مخاطبانی است که با گویش بختیاری آشنایی ندارند و گاه ممکن است میان وزنی که خواننده تصنیف خوانده و ترانه مکتوبی که خود می‌خوانند، تفاوت‌های وزنی یا تغییراتی را احساس کنند و این تا حدود فراوانی طبیعی است.

در میان اشعار عامیانه، به تعدادی شعر برمی‌خوریم که در آن‌ها، وزن تغییر می‌کند؛ به عبارت دیگر، همه مصرع‌های یک شعر وزن عروضی دارند؛ اما وزن بعضی مصرع‌ها با وزن بقیه متفاوت است. این تغییر وزن ممکن است ناشی از عواملی مثل این باشد که آن شعر با آواز و احیاناً همراه با موسیقی آهنگ خاصی خوانده می‌شده. چون آهنگ و موسیقی عوض می‌شده، وزن شعر نیز به تناسب تغییر می‌کرد. مثلاً یک قسمت آهنگ سنگین‌تر است و قسمت دیگر تندتر که با کف‌زدن و بشکن‌زدن توأم می‌شد و لذا وزن شعر نیز به اقتضای آن تغییر می‌کرده و اغلب تصنیف‌ها چنین وضعی دارند یا در بسیاری از اشعار عامیانه، به‌ویژه اشعار کودکان، فقط موسیقی مهم است و مسئله مطابقت وضع با آهنگ نیست و چون پیوند منطقی میان معانی دیگر شعر نیست و اصولاً معنی در بسیاری از آن‌ها مبتذل و مضحک است، لذا امکان جابه‌جایی بعضی مصرع‌ها و ابیات از شعری به شعر دیگر وجود دارد که خود ممکن است مسئله تغییر وزن را به‌وجود بیاورد (همان، صص. ۱۹۳-۱۹۶).

۵. نتیجه

در مقاله پیش‌رو، پژوهشگران نشان دادند که موسیقی بیرونی در تکبیت‌های قوم بختیاری، نقشی مهم و کلیدی دارد و در برجسته‌سازی و اشتها ترانه‌های عامیانه، کارکردی حیاتی ایفا کرده است. بررسی اوزان عروضی نشان می‌دهد که موسیقی بیرونی عمیقاً با پدیده‌های جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی ایل بختیاری پیوند دارد. پیوند تنگاتنگ و همسوی موسیقی بیرونی با ترانه‌های عامیانه بختیاری، نقشی واسطه‌گر برای انتقال تجارب، ارزش‌های ایلی و قومی و تاریخ و هویت آنان دارد. تکرار محور در ترانه‌های عامیانه بختیاری و ضرب‌آهنگ زیبای آن‌ها، در به حافظه سپردن اشعار در قالب چیستان، سوگ‌سروده‌ها، لالایی‌ها و شعر کوچ، عاملی انکارناپذیر بوده است. مظاهر فرهنگی و اجتماعی، به‌ویژه در قالب ترانه‌های عامیانه، نشان‌دهنده اهمیت این ترانه‌ها در حفظ هم‌بستگی و اشتها سنت‌ها و ماندگاری باورهای اعضای ایل است.

علاوه بر این، نشان داده شد که ساختار اوزان عروضی و قوافی و محتوای اشعار عامیانه بختیاری، که در قالب موسیقی بیرونی و کناری نمود پیدا کرده است، به‌طور کاملاً هماهنگ و هدفمند با موضوعات مختلف ترانه‌ها هم‌خوانی دارند. اوزان متفاوت مضامین لالایی، کوچ و حماسه‌پردازی جوانان محصول این بینش قومی و بیانگر آشنایی عمیق گوش بختیاری‌ها با این اوزان و پلی برای انتقال اصالت، هویت و تاریخ مردم کوچ به نسل‌های آینده است. هماهنگی اوزان عروضی و مضامین ترانه‌های عامیانه نه‌تنها اصالت شنیداری قوم بختیاری را آشکار می‌کند، بلکه باعث ماندگاری و تأثیرگذاری باورها و استمرار فرهنگی و هویتی نسل‌های گذشته در حافظه جمعی نسل‌های بعدی است.

پی‌نوشت‌ها

۱. گاگریو: Gageriv

۲. در گویش بختیاری، کلمه «همیاری» با کاهش، «هیاری» خوانده می‌شود.

منابع

- احمدفداله حسینی، ع. (۱۴۰۳). کودکانه‌ها در ادبیات بختیاری. گتوند: الفبای کلمات. اکبری، آ. (۱۴۰۳). واکاوی و تحلیل موسیقی شعر، همراه با ابیاتی از شاعران ایرانی. *مطالعات راهبردی در علوم انسانی و اسلامی*، ۶۳، ۴۲۳-۴۳۱.
- انوشه، ح. (۱۳۷۶). *دانش‌نامه زبان و ادبیات فارسی*. تهران: سمت.
- براتی، ف.، و محمودی، ع. (۱۳۹۹). درون‌مایه‌های مشترک تغزلی طللی معلقات و کوچ‌سروده‌های بختیاری. *ادبیات تطبیقی، دانشگاه رازی*، ۳، ۱-۱۹.
- برزگر خالقی، م.، و نوروززاده چگینی، و. (۱۳۹۰). بررسی ساختار عروضی قصاید فارسی. *فنون ادبی*، ۲، ۱۴-۱.
- بلوکباشی، ع. (۱۳۸۹). *در فرهنگ خود زیستن و به فرهنگ‌های دیگر نگرستن*. چاپ دوم. تهران: گل‌آذین.
- پورنعمت رودسری، م. (۱۳۹۲). *لالایی‌های استان بوشهر*. قم: صحیفه خرد.
- جلالی پندری، ی.، و پاک‌ضمیر، ص. (۱۳۹۰). ساختار روایت در لالایی ایرانی. *مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۲، ۱-۳۱.
- خانجانی، ژ. (۱۳۹۸). بررسی عناصر ادبیات عامه در اشعار شاعران بختیاری. *پژوهش‌های ادبی و بلاغی*، ۲ (۲۷)، ۲۵-۴۳.
- خوش‌خو، ر.، و زارعی‌فرد، ر. (۱۴۰۱). بررسی آکوستیکی تکیه در شعر رسمی فارسی. *زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد سنندج*، ۵۰، ۲۳۳-۲۵۶.

تحلیلی بر نقش موسیقی بیرونی در ماندگاری و... _____ علی اکبر کمالی نهاد و همکاران

شاهرودی، م. (۱۴۰۴). فریاد خاموش زنان سیستان در آئیکه (لالایی‌های سیستان). فرهنگ و ادبیات عامه، ۶۲، ۱۷۸-۲۱۸.

شفیعی کدکنی، م. (۱۳۷۹). موسیقی شعر. چاپ دهم. تهران: آگاه.

طیب‌زاده، ا. (۱۳۹۹). تحلیل وزن شعر عامیانه فارسی. تهران: کتاب بهار.

ظفری، و. (۱۳۸۸). حبسیه در ادب فارسی. تهران: امیرکبیر.

قاسمی، م.، و رضایی، ح. (۱۴۰۱). بررسی عنصر مشابهه در کتاب «موادی برای مطالعه گویش بختیاری». بختیاری‌شناسی و اقوام ایرانی، ۱، ۱۳۹-۱۵۸.

قنبری عدیوی، ع. (۱۳۹۰). گونه ترانه در ادبیات عامه بختیاری. ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین، ۱، ۱۴۳-۱۶۸.

ماهیار، ع. (۱۳۹۹). عروض فارسی. تهران: قطره.

محمدپور، م.، باباصفیری، ع.، و ستوده، غ. (۱۴۰۰). نقد و بررسی ساختار ترانه‌های ماندگار در ادبیات عامه امروز. بهارستان سخن، ۵۵، ۱۸۱-۱۹۶.

مسعودی، ن. (۱۳۹۸). صدای سیمره. تهران: افلاک.

ملاح، ح. (۱۳۵۸). پیوند موسیقی و شعر. چاپ اول، تهران: فضا.

میرزایی، م.، نقشبندی، ش.، میثمی، ح.، و شکری، ی. (۱۴۰۱). نگاهی نو به اوزان شعر فارسی از دیدگاه زبان‌شناسی و ریتم. مطالعات زبانی و بلاغی، ۲۰، ۴۱۷-۴۸۸.

ناتل خانلری، پ. (۱۳۲۷). تحقیق انتقادی در عروض فارسی و چگونگی تحول اوزان غزل. تهران: دانشگاه تهران؛

نصیرالدین توسی، م. (۱۳۶۳). معیار الاشعار. به کوشش م. فشارکی و ج. مظاهری. اصفهان: سهروردی؛

نصیری، و. (۱۳۹۶). نگاهی مردم‌شناختی به نقش هنر موسیقی در زندگی مردم با تأکید بر موسیقی محلی بختیاری. ایلات و عشایر دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر، ۲، ۱-۲۴.

- نیک خواه، م.، محمدخانی، ف.، و خسروی، ح. (۱۳۹۹). بررسی سبک‌شناسی غزلیات حسین پژمان بختیاری. *سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی*، ۱۰ (۵۶)، ۷۸-۵۵.
- وحیدیان کامیار، ت. (۱۳۵۷). *بررسی وزن شعر عامیانه فارسی*. تهران: آگاه.
- وحیدیان کامیار، ت. (۱۳۷۴). *وزن و قافیۀ شعر فارسی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

References

- Ahmad Fadala Hosseini, A. (2024). *Children's stories in Bakhtiari literature*. The Alphabet of Words.
- Akbari, A. (2024). Analysis and study of the music of poetry, along with verses from Iranian poets. *Strategic Studies in the Humanities and Islamic Sciences*, 5(63), 423-431;
- Anousheh, H. (1997). *Encyclopedia of Persian language and literature*. Samt.
- Barati, F., & Mahmoudi, A. (2012). Common themes of the golden lyrical themes of the Bakhtiari poems and the poems of the Mualaqat and the Kuq. *Comparative Literature, Razi University*, 10(3), 1-19.
- Barzegar Khaleghi, M., & Norouzzadeh Chegini, V. (2011). Study of the prosodic structure of Persian odes. *Literary Techniques*, 3(2), 1-14.
- Blokbashi, A. (2009). *Living in one's own culture and looking at other cultures*. GolAzin.
- Ghanbari Adaivi, A. (2011). Song genre in Bakhtiari general literature. *Literature and Local Languages of Iran*, 1, 143-168;
- Ghasemi, M., & Rezaei, H. (2022). A study of the metaphorical element in the book "materials for the study of the Bakhtiari dialect". *Bakhtiari Studies and Iranian Ethnicities*, 1(1), 139-158.
- Jalali Pendari, Y., & Pak-Zamir, S. (2011). Narrative structure in Iranian lullabies. *Studies in Children's Literature, Shiraz University*, 2(2), 1-31.
- Khanjani, Z. (2019). A study of elements of popular literature in the poems of Bakhtiari poets. *Literary and Rhetorical Studies*, 2(27), 25-43;
- Khosh-Khosh, R., & Zareifard, R. (2014). Acoustic study of Takye in Persian formal poetry. *Persian Language and Literature, Sanandaj Azad University*, 50, 233-256;
- Mahyar, A. (2012). *Persian prose*. Qatra;
- Mallah, H. (1979). *The connection of music and poetry*. Faza.

- Masoudi, N. (2019). *The Sound of Saymareh*. Aflak;
- Mirzaei, M., Naqshbandi, Sh., Meysami, H., & Shokri, Y. (2022). A new look at Persian poetic meters from the perspective of linguistics and rhythm. *Linguistic and Rhetorical Studies*, 10(20), 417-488;
- Mohammadpour, M., Babasafari, A., & Sotoudeh, G. (2021). Critique and study of the structure of enduring songs in today's popular literature. *Baharestan Sokhan*, 19(55), 181-196;
- Nasir al-Din Tusi, M. (1933). *The standard of poetry*. Suhrawardi.
- Nasiri, V. (2017). An anthropological look at the role of music in people's lives with emphasis on Bakhtiari folk music. *Tribes and nomads, Islamic Azad University of Shushtar*, 7(2), 1-24.
- Natel Khanlari, P. (1948). *Critical research on Persian prosody and the evolution of Ghazal meters*. University of Tehran.
- Nikkhah, M., Mohammadkhani, F., & Khosravi, H. (2012). A stylistic study of the ghazals of Hossein Pejman Bakhtiari. *Stylistics of Persian Poetry and Prose*, 13(10), 55-78.
- Pournemat Rudsari, M. (2013). *Lullabies of Bushehr province*. Sahifa Khrad.
- Shafiei Kadkani, M. (1990). *Music of poetry*. Agah.
- Shahroudi, M. (2025). The silent cry of the women of Sistan in Aikeh (lullabies of Sistan). *Popular Culture and Literature*, 13(62), 178-218.
- Tabibzadeh, O. (2012). *Analysis of the meter of Persian folk poetry*. Bahar Book.
- Vahidian Kamyar, T. (1978). *A study of the meter of Persian folk poetry*. Agah.
- Vahidian Kamyar, T. (1995). *The meter and rhyme of Persian poetry*. University Publishing Center.
- Zafari, V. (2009). *Imprisonment in Persian literature*. AmirKabir.